

Nr 92.

Av herrar **Thelin** och **Bagge**, *angående åtgärder för undanröjande av vissa missförhållanden i samband med utformningen av 1933 års läroverksstadga.*

De sista fem åren ha för de svenska allmänna läroverken varit en omvandlingens tid. De nyorganiserades 1928 och genomgripande förändringar vidtogos 1933. Lärjungar ha i stor utsträckning överförts från en skolform till en annan, den studielinje, de valt, har i vissa fall, utan att de i förväg fått kännedom därom, i väsentliga avseenden ändrats, och lärarna ha knappt hunnit skaffa sig erfarenhet från en lärokurs, förrän de måst ånyo omlägga sin undervisning för en annan. Det är därför angeläget, att läroverken snarast erhålla den arbetsro, utan vilken de ej kunna fylla sin samhällsviktiga uppgift.

Det är därför icke utan tvekan, som undertecknade nu yrka på att vissa delar av organisationen ånyo tagas under omprövning. Då emellertid regeringen efter fastställandet av sista läroverksstadgan uppdragit åt två sakkunniga att utreda frågan om latinets och grekiskans ställning vid läroverken och därigenom gjort det sannolikt, att ändringsförslag komma att framläggas i detta avseende, och då det dessutom enligt vår mening är uppenbart, att vissa av de nyheter, som 1933 års stadga infört, ej verka i gynnsam riktning, tillåta vi oss yrka på, att dessa tagas upp till förnyad granskning. Vi syfta härvid främst på den kraftiga beskärning, som drabbat särskilt tvenne ämnen, matematik och biologi med hälsolära, samt de bestämmelser, som fastställts för ämnesvalet på det differentierade gymnasiet.

I en broschyr, som tillsänts riksdagens ledamöter, har föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning framlagt resultaten av vissa av föreningen företagna undersökningar. Genom 1933 års stadga har matematikens timtal minskats på realskolan och reallinjen från tillsammans 43,5 till 36 veckotimmar samt på latinlinjen för de lärjungar, som tillvalt ämnet, från 32,5 till 26 veckotimmar och för dem, som ej läsa det som tillvalsämne, från 24,5 till 19 veckotimmar. Som en följd härav har matematikens kursplan måst i hög grad beskäras, varför de lärjungar, som komma att avlägga sin studentexamen enligt denna stadga, måste i fråga om detta ämne gå avsevärt sämre rustade till fortsatta studier än de, som avlagt sin examen enligt 1905 eller 1928 års stadga.

Detta förhållande måste förlänga studietiden och öka studiekostnaderna

för de blivande studenterna i den mån de för sin fortsatta utbildning äro beroende av de matematikkurser, i vilka undervisning ej längre meddelas vid läroverken. Denna undervisning måste nu i stället förläggas till de olika fortbildningsanstalterna, där följaktligen motsvarande undervisning måste anordnas. Resultatet härav blir i sin tur ökade kostnader för statsverket, enär de nu vid dessa anstalter anställda lärarkrafterna ej kunna anses tillräckliga även för denna utvidgade undervisning.

Särskilt besvärliga te sig dessa förhållanden vid de fortbildningsanstalter, vid vilka utbildningstiden är fixerad till ett visst antal år. Tekniska högskolans lärarkollegium tillställde statsutskottet vid 1933 års riksdag en skrivelse, i vilken kollegiet uttalade sina farhågor i dessa avseenden. Genom 1933 års läroverksstadga, framhåller kollegiet, har undervisningen i matematik vid våra läroverk i mycket hög grad försvagats på grund av minskningen i undervisningstiden i såväl matematik som teckning å realgymnasiet. En icke oväsentlig del av undervisningen i geometri meddelas nämligen i samband med teckningsundervisningen. Då emellertid matematikens betydelse som grund för den tekniska utbildningen på senare år alltmer ökats, måste såsom en oundviklig konsekvens av den nya läroverksstadgan följa en utökning av studietiden vid högskolan. »För att genomgå de delar av elementarmatematiken, som blivit uteslutna ur studentkursen, och för att bibringa de studerande nödig träning i elementära räkneoperationer måste», säger kollegiet, »anslås åtminstone en termin.» Ofrånkomligt förefaller även, att detta medför behov av ökade lärarkrafter.

Svårigheter av motsvarande art göra sig gällande även i fråga om andra fortbildningsanstalter. Den ovannämnda föreningen hänvisar i detta avseende på lantbrukshögskolan, de militära högskolorna, Chalmers tekniska institut och farmaceutiska institutet.

Genom 1933 års läroverksstadga har således en klyfta uppkommit mellan å ena sidan våra allmänna läroverk och å andra sidan vissa av de på dessa byggande fortbildningsanstalterna, vilken måste utfyllas antingen genom en ny ändring av läroverkens undervisningsplaner eller genom en omorganisation av fortbildningsanstalterna.

Likartade förhållanden, framhåller föreningen, göra sig i fråga om matematiken gällande även mellan å ena sidan realskolan och å andra sidan de på dess kurser byggande tekniska elementarskolorna och tekniska gymnasier. Den nya undervisningsplanerna synas nödvändiggjöra antingen ett skärpande av inträdesfordringarna, så att ej längre enbart realexamen berättigar till inträde, eller ett utökande av studietiden vid dessa skolor på ett eller annat sätt.

Uppenbart är att en snar undersökning, hur det i dessa avseenden förhåller sig och hur man bör lämpligast återupprätta sambandet mellan de olika skolornas kurser, är ytterst angelägen.

I fråga om de förändringar, som 1933 års stadga medfört för ämnet

biologi med hälsolära, har biologilärarnas förening låtit utarbета en skrift, som utdelats till riksdagens ledamöter. Där framhålls, att biologien visserligen fått behålla sin ställning på realskolan, men att det är det ämne, som på gymnasiet blivit hårdast nedskuret, i det att dess timtal minskats å det 4-åriga gymnasiet från 9.5 till 7 veckotimmar d. v. s. med 26 procent och å det 3-åriga gymnasiet från 7.5 till 5 veckotimmar d. v. s. med 33 procent. Vad som härvidlag synes särskilt allvarligt är, att mer än hälften av denna minskning gäller det odifferentierade gymnasiet, i det att ämnet fullständigt försvunnit från dettas högsta ring.

Att denna minskning av undervisningstiden i biologi är mycket betänklig, framgår utan vidare av att stora grupper av studerande behöva detta ämne för sin fortsatta utbildning, Till dessa höra alla blivande lärare i biologiska ämnen, museimän, tjänstemän i fiskeristaten och vid centralanstalten för jordbruksförsök, läkare, tandläkare, veterinärer, apotekare, jägmästare, lantmätare, agronomer, gymnaster, officerare av visst slag och folkskollärare.

Biologin är emellertid ett ämne, som ej blott är nödvändigt för viss yrkesutbildning utan även har en mycket stor allmänbildande betydelse. Mycket beklagligt är därför, att genom stadgeändringen flertalet av våra studenter berövas möjligheten att erhålla undervisning i sådana delar av ämnet, som i detta avseende äro särskilt betydelsefulla, i det att undervisningen om växternas livsföreteelser helt försvunnit från gymnasiet samt utvecklingsläran och ärftlighetsläran flyttats från dess odifferentierade till dess differentierade del, där under normala förhållanden ej ens halva antalet av de studerande kunna få undervisning däri.

I vårt land äro alltjämt jordbruk, boskapsskötsel och skogsbruk mycket betydelsefulla näringar och på dem beror det i främsta rummet, om vi skola kunna försörja oss och uppehålla vår ekonomiska standard. Det är då önskvärt, att våra studenter skola få åtminstone så mycket insikt i växternas livsföreteelser, att de kunna någorlunda förstå innebörden av det praktiska arbete, som utföres av skogens vårdare och av lantbrukaren på åker och äng.

Att utvecklingsläran är av synnerligen stor betydelse ur allmänbildnings-synpunkt, är utan vidare klart för alla. Utvecklingstanken har i sällsynt utsträckning påverkat snart sagt allt modernt tänkande. Av största betydelse är även den moderna ärftlighetsläran. De praktiska resultat, som tack vare växtförädling och husdjursförädling redan nu vunnits för vårt jordbruk och vår boskapsskötsel, äro kända och uppskattade av varje lantbrukare, och vi ha anledning att vänta oss mycket av den moderna ärftlighetsforskningen, även när det gäller vårt eget samhällsliv. Vi måste alla taga ställning till frågor, vilkas lösning är beroende av denna forskning, när vi skola bedöma problem, som sammanhånga med sinnessjukhus, alko-

holistanstalter, vårdhem av olika slag, sterilisering, fängelser, strafflagstiftning, uppfostran m. m.

Det är sålunda ur samhällelig synpunkt önskvärt, att grunderna för utvecklings- och ärtflighetsläran klargöras för alla lärjungar i våra gymnasier. Hur angeläget detta är, framgår ej minst av olika företeelser i vissa av Europas länder. Man ser, hur rasfrågor kommit att i politiken spela en synnerligen framträdande roll. Tendenser härtill ha för övrigt redan visat sig även i vårt land. Det framstår därför som en oavvislig plikt för oss, att vi, i den utsträckning vi så kunna, bereda vår ungdom möjlighet till objektiv och saklig undervisning, så att den ej faller offer för ovederhäftig agitation.

Det synes oss av dessa anledningar angeläget, att en undersökning företages, huruvida ej undervisningen i biologi kan på det odifferentierade gymnasiet snarast återföras till den ställning, den hade enligt 1928 års stadga.

Då ändringar företagits i timplanen för även andra ämnen utan att ha stöd av någon förberedande saklig prövning, synas också dessa böra bli föremål för närmare granskning.

Genom 1927 års gymnasiereform minskades antalet ämnen å gymnasiet högre stadium. Under det att en student, som ej valt bort något ämne, tidigare hade 11 ämnen i sin examen, får han nu ej ha mer än 8, i vissa fall 9, av vilka de 5 fasta ämnena äro för varje linje fastställda i stadgan, 3 äro tillsvalsämnen och väljas i vissa bestämda grupper och det nionde kan, om schemat så tillåter och klasskonferensen medgiver det, fritt väljas bland återstående ämnen.

Uppenbarligen är det för lärjungen av stor vikt, att han får tillvälja just sådana ämnen, som han behöver för sina fortsatta studier. Enligt 1927 års riksdags beslut ägde Kungl. Maj:t att bestämma lämpliga grupper av tillsvalsämnen. I 1928 års stadga fastställdes dock ej bestämda tillsvalsgrupper, utan lärjungarna fingo, med viss inskränkning och med ledning av anvisningar, som utarbetats av skolöverstyrelsen, fritt tillvälja de ämnen, som bäst passade dem. Genom 1933 års stadga fastställdes emellertid ämnesgrupper för tillvalet, som avsågo bland annat att befordra ett mer ändamålsenligt val av ämnen, framförallt beträffande de moderna språken.

Redan tidigt uttalades emellertid farhågor, att detta syfte ej skulle helt förverkligas, och lärjungarnas val av ämnesgrupper för innevarande läsår synas även tyda härpå. I viss mån kanske detta sammanhänger med att vid tiden för valen osäkerhet gjorde sig gällande i fråga om skrivningarna i de moderna främmande språken. Av reallinjens 6 ämnesgrupper har sålunda nr 1 valts av 14.6 % av lärjungarnas hela antal, nr 2 av 2.4 %, nr 3 av 5.9 %, nr 4 av 6.4 %, nr 5 av 19 % och nr 6 av 51.7 %. Mer än halva antalet lärjungar ha således valt grupp 6 d. v. s. fysik, biologi och kemi. Antingen äro en del av de förra grupperna mindre lämpligt sammansatta,

eller också ingå de ämnen, som tillhöra grupp 6, i ett allt för litet antal kombinationer. Motsvarande förhållanden visa sig, ehuru på annat sätt, i fråga om latinlinjens grupper. Detta framträder t. ex. ifråga om ämnet biologi med hälsolära, om man jämför valet av ämnesgrupper innevarande år med tillvalen under de mera fria förhållandena läsåret därförinnan. Genom fastställandet av fasta ämnesgrupper minskades tillvalet av detta ämne till föga mer än en tredjedel av vad det tidigare varit. Biologin förekommer nämligen endast i en av latinlinjens 9 ämnesgrupper och kan t. ex. ej alls väljas som tillvalsämne tillsammans med kemi, med vilket det naturligt hör samman.

Uppenbart är således, att de nu fastställda grupperna ej fullt motsvara lärjungarnas önskemål och behov, varför en komplettering av dem synes böra äga rum. Man kan visserligen göra den invändningen, att än så länge allt för liten erfarenhet föreligger om hur stadgans bestämmelser i dessa avseenden komma att verka, men dels är det redan nu tydligt att de i vissa hänseenden ej äro fullt tillfredsställande, dels kommer mycket snart erfarenhet att föreligga från ytterligare ett läsår.

De nya bestämmelserna om tillvalen synas bland annat åsyfta att förmå lärjungarna till ett mer allsidigt val av moderna språk. Detta mål har dock näppeligen nåtts. Enligt den utredning, som framlagts av föreningen för matematisk-naturvetenskaplig undervisning, har tvärtom enspråkigheten på det differentierade gymnasiets reallinje ökat från 35 procent till 52 procent och antalet lärjungar med två språk minskats från 56 procent till 25 procent. Det senare sammanhänger dock även med, att antalet trespråkiga lärjungar ökat från 9 procent till 23 procent.

Vid flera tillfällen ha önskemål framförts om inrättandet vid läroverken av en nyspråklig linje, som skulle tillgodose de förmodligen ganska talrika lärjungar, som ej ha behov av vare sig latinlinjens latin eller reallinjens för dem, åtminstone tidigare, väl stora matematikkurs. Det är nu möjligt, att dessa lärjungars behov kan tillgodoses på ett något så när tillfredsställande sätt inom latin- eller reallinjen. Det förefaller oss emellertid, som om även frågan om en nyspråklig linje borde beaktas vid den utredning rörande tillvalsgrupperna, som vi här påyrka.

I motioner i båda kamrarna år 1933 framhölls, att ett betydande antal extralärare skulle bli arbetslösa genom den starka beskringen i 1933 års stadga av den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen. Denna farhåga har även besannats, ehuru åtgärder vidtagits för att mildra denna arbetslöshet. Sålunda har ecklesiastikministern ansett sig böra tillråda användandet av ifrågavarande lärare vid undervisning i ämnen, för vilka de ej äro särskilt utbildade. Då lärarnas utbildning tager mycket lång tid i anspråk och studenternas val av studieämnen vid universitet och högskolor måste företagas på lång sikt, är det för undvikande av allt för stora ojämnheter i fråga om tillgången på kompetenta lärarkrafter viktigt, att den av

oss påyrkade utredningen snarast möjligt kommer till stånd. Frågan om extralärarnas anställning är sålunda i hög grad beroende av de här ovan berörda förhållandena. Det synes oss därför lämpligt, att beviljandet av anslag till extralärare vid de allmänna läroverken göres beroende av åtgärder i här antydd riktning.

Under hänvisning till vad ovan anförts få vi hemställa,

att riksdagen måtte vid beviljandet av anslag till extralärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1934/1935 hemställa, att Kungl. Maj:t skyndsammast vidtager åtgärder, lämpade att i möjligaste mån undanröja de missförhållanden, som utformningen av 1933 års läroverksstadga i ovan berörda avseenden medfört.

Stockholm den 23 januari 1934.

Arvid Thelin.

Gösta Bagge.
